

O znaczeniu i wartości baśni w pracy pedagogicznej

Słowa kluczowe: edukacja, wychowanie, wartości, integracja, literatura, arteterapia, biblioterapia, baśń, bajka.

Baśnie towarzyszą nam od najmłodszych lat. To od nich zaczyna się nasze spotkanie z literaturą. Pamiętamy opowieści czytane lub opowiadane przez rodziców i dziadków, które przenosiły nas w pełen cudowności świat, w którym czuliśmy się zawsze bezpiecznie. A dlaczego? Bo przecież w baśniach wszystko jest tak proste, przewidywalne: dobra królewna zмага się z przeciwnościami losu, aby potem odnaleźć księcia i żyć długo i szczęśliwie. Schemat fabuły jest zawsze ten sam. Nie boimy się strasznych przygód, które spotykają postacie, gdyż wiemy, że świat baśni rządzi się swymi prawami – każdy zły uczynek zostanie ukarany, a dobro nagrodzone. Pojawiający się bohaterowie występują także w opozycji dobry–zły. Tradycja baśni nauczyła czytelników, iż macocha i czarownica zawsze uosabiają złe cechy, zaś sierota czy księżniczka – dobre. Toteż baśnie są skarbnicą stereotypów, których uczymy się już od najmłodszych lat. Przy wszystkich swych walorach baśnie stają się dla czytelnika lub słuchacza okazją do oderwania się od rzeczywistości i wkroczenia w świat, który jest idealny, w którym szlachetność zawsze zwycięża nad niegodziwością, a najważniejszymi wartościami są miłość i dobroć. Ponadto w świecie tym pojawiają się magiczne przedmioty, postacie i wydarzenia, dzięki którym życie bohatera może się diametralnie zmienić. Jak bardzo byśmy chcieli, aby taka możliwość była w realnym życiu, aby jednym dotknięciem czarodziejskiej różdżki odwrócić od nas problemy, choroby i zmartwienia. Zatem wprowadzając dzieci w świat baśni, chcemy owoić je z regułami panującymi w realnym życiu, pokazać, jakie

niebezpieczeństwa mogą na nie czekać, lecz taka forma prezentacji problemów pozwala na łagodniejsze oswojenie się ze złem, którego mogą doświadczyć.

Według definicji słownikowej¹ baśń jest jednym z głównych gatunków literatury ludowej, będącym utworem zwykle pisany prozą o treści fantastycznej, którego treść prezentuje losy bohaterów w świecie przepelnionym magicznymi postaciami, przedmiotami, wydarzeniami i zjawiskami. Zawiera liczne elementy światopoglądu ludowego, do których należą m.in. wiara w ingerencję w losy ludzi mocy pozaziemskich, antropomorficzna wizja przyrody, niepisane normy moralne, wzorce więzi społecznych i sprawiedliwych zachowań. Baśń europejska wywodzi się z połączenia tematów zaczerpniętych z literatury orientalnej, mitologii antycznej oraz z literatur różnych kultur europejskich.

W baśniach występują postacie ze świata zjawisk nadprzyrodzonych: olbrzymy, czarownice i czarownicy, smoki, dobre i złe wróżki, krasnoludki, zwierzęta posiadające cechy ludzkie, które często pomagają bohaterowi pokonać przeszkody. Najbardziej zauważalnym znakiem cudowności baśni jest metamorfoza, czyli przemiana człowieka w zwierzę lub przedmiot albo odwrotnie. Jednakże bohater baśni nigdy nie dziwi się cudom, które mu się przydarzają. Wynika to z faktu, iż baśń jest gatunkiem apsycho logicznym, skupia się na losach postaci, a nie na ich przeżyciach. Istotna jest akcja, a nie życie wewnętrzne przedstawionych postaci. Bohaterowie także bardzo rzadko mają imiona, najczęściej zastępowane są one abstrakcyjnymi określeniami, jak np. królewna, księżę, młodsza siostra, macocha².

Znamienne są też sposoby kreacji głównych postaci, zarówno po stronie zła, jak i dobra. Wizualne przedstawienie pozytywnej postaci baśniowej to zazwyczaj obraz bliski idealowi. Kobieta (księżniczka, dobra wróżka) to zawsze postać piękna o delikatnych, szlachetnych rysach, urodzie nieodbiegającej od kanonu. Jej włosy są z reguły proste, w kolorze blond, czasami czarne, nigdy zaś rude. Podobnie sprawa ma się z postaciami męskimi, takimi jak księżę czy rycerz. Jest to silnie zbudowany młodzieniec o regularnych rysach. W przypadku postaci starszych, które zwykle są ucieleśnieniem mądrości, ich postawa jest zawsze majestatyczna, poważna. Mędrzec ma zawsze brodę i przeważnie kostur, który to jednocześnie staje się magicznym rekwizytem, orężem, jak i oznaką starości, nieokreślonej zresztą dokładniej, lecz pokazującej, że mądrość owej postaci może być postrzegana jako przedwieczna. Tak samo sytuacja przedstawia się w przypadku postaci złych. Większość z nich zawiera w sobie elementy, które ludzie utożsamiają ze złem, ułomnościami ludzkiego ciała i ducha³.

Twórczość baśniowa zawiera szereg charakterystycznych cech, do których oprócz wspomnianej wcześniej cudowności, występowania równocześnie świata realistycznego i nadprzyrodzonego, należy także niezdefiniowana czasoprze-

¹ *Słownik terminów literackich*, pod red. J. Sławińskiego, Wrocław – Warszawa – Kraków etc. 1988, s. 57–58.

² *Słownik rodzajów i gatunków literackich*, pod red. G. Gazdy, Warszawa 2012, s. 101.

³ W. Rutka, *Wartość baśni w pracy z dziećmi przedszkolnymi*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce. Kwartalnik dla Nauczycieli” 2012, nr 2, s. 28.

strzeń. Baśnie zwykle zaczynają się typowymi sformułowaniami, typu *dawno, dawno temu, za górami za lasami*. Zatem nie zostaje określony ani czas, ani miejsce akcji. Taki zabieg służy uwiarygodnieniu cudowności miejsca i przedstawionych wydarzeń oraz tworzeniu atmosfery magiczności.

W świecie przedstawionym nikt i nic się nie starzeje, nie dojrzewa, nie ewoluuje i nikt nie umiera w sposób naturalny. Bohaterowie mogą stracić życie tylko w wyniku czarów lub morderstwa, ale nawet ich śmierć ma charakter odwracalny⁴.

Zatem czas w baśni zdaje się zamkniętą kapsułą, w której możliwe staje się cofnięcie czasu, powrót do wybranej chwili, a także czas może płynąć, ale po-
stacie tego nie odczuwają, np. zapadając w magiczny sen.

Wśród cech baśni należy również wymienić nieskomplikowaną fabułę, która sprowadza się do walki dobra ze złem. Zawsze jednak szlachetna jednostka, mimo pojawiających się wielu przeszkód, zwycięża nad złem. Postrzeganie świata przedstawionego jest w baśni czarno-białe. Nie istnieją postacie mające zarówno pozytywne, jak i negatywne cechy, są jednoznaczne: albo dobre, albo złe. Zatem świat przedstawiony jest uporządkowany, przewidywalny, nie pozostawia pola do nadinterpretacji.

Pierwotnie baśnie funkcjonowały w społeczności w ustnych przekazach, z czasem zaczęto je spisywać. W Europie pierwszy klasyczny zbiór baśni stworzył w XVII w. Charles Perrault. Napisane przez niego utwory stanowiły wersje funkcjonujących już w obiegu ustnym baśni, przy czym utwory jego autorstwa skierowane były do dorosłych odbiorców, zawierały wiele drastycznych i naturalistycznych scen, a każda z nich kończyła się morałem w formie wiersza. Morał ten nie był typowo baśniowy, autor objaśniał w nich sens utworu, nie dając możliwości własnej interpretacji. Opowieści Perraulta przenikały do dzieci w łagodniejszym wydaniu, ograniczającym brutalne opisy lub z treścią odpowiadającą możliwościom poznawczym małych odbiorców.

Z początku XIX w. pochodzi zbiór baśni autorstwa braci Grimm pt. *Kinder- und Hausmärchen*, liczący 200 baśni i 10 legend. Pierwszy tom ukazał się w grudniu 1812 roku, a drugi – w 1815 r. Bracia Grimm inspirowali się literaturą Clemensa Brentano i Achima von Arnima, ale przede wszystkim bazowali na funkcjonujących opowieściach ludowych, spisując je. Powszechnie wyobrażano sobie, iż autorzy podróżowali po świecie w poszukiwaniu ciekawych opowiadań, jednakże wiele źródeł wskazuje, iż mieli oni wielu informatorów, którzy dla nich zbierali ustne przekazy⁵. Bracia Grimm nie stronili od ukazywania okrucieństwa w swych utworach jeszcze na szerszą skalę niż Perrault.

V. Wróblewska, *Czas i przestrzeń w ludowych baśniach magicznych o zakazanym pokoju*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Filologia Polska XLV, Toruń 1995, s. 135.

A. Ziółkowska, *Kilka słów o tym, dlaczego nie powinno się tłumaczyć „Baśni” Braci Grimm poprzez język trzeci*, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad Teorią, Praktyką i Dydaktyką Przekładu” 2016, nr 11, s. 144.

Najpopularniejszym literackim zbiorem baśni europejskich są *Baśnie* Hansa Christiana Andersena. Utwory napisane przez Andersena zawierają głęboki humanistyczny sens i posiadają uniwersalne przesłanie oraz wartości. „Przez zaczarowany świat kwiatów i zwierząt, wróżek dobrych i złych duchów ukazują ludzkie charaktery i problemy”⁶. Poruszają zagadnienia egzystencjalne, pytając o sens życia, o zasady moralne oraz wartości, którymi należy się kierować. Uświadamiają człowiekowi, że tylko dzięki walce z przeciwnościami losu możemy osiągnąć sukces, nie możemy biernie poddawać się temu, co przynosi nam życie. Bohaterowie Andersena zmagają się z wieloma trudnościami, walczą z pojawiającymi się przeszkodami, ale ostatecznie zwyciężają dzięki sile charakteru, wytrwałości i dobroci serca⁷.

Wszystkie baśnie posiadają wielowymiarową strukturę, która w pierwszej kolejności opowiada o życiu różnych ludzi. Są to zarówno osoby biedne, bogate, dorośli i dzieci, a także różnego rodzaju postacie fantastyczne, tj. wróżki, czarownice, krasnoludki oraz spersonalizowane zwierzęta. W głębszej warstwie baśni można odnaleźć uniwersalny przekaz na temat ludzkich zachowań, celów, pragnień, wartości, lęków, jak również szereg problemów rozwojowych człowieka. W związku z powyższym baśnie stanowią doskonały materiał, który można wykorzystać do pracy z dziećmi. Pozwalają bowiem małym podopiecznym oswoić się z różnymi problemami mogącymi ich dotyczyć.

Baśnie mogą dać dziecku więcej niż inne opowieści, ponieważ język ich przekazu jest dopasowany do możliwości rozwojowych dziecka; w wieloletnim procesie przekazywania baśni z ust do ust zostały one maksymalnie uproszczone. Najlepsze dla małego dziecka są takie opowieści, w których główny bohater jest wyrazisty, a jednocześnie na tyle *uniwersalny*, żeby dziecko mogło się z nim utożsamiać⁸.

Dziecko, obcując z baśnią, kieruje się swoją sympatią i antypatią względem przedstawionych postaci. Łatwiej jest mu identyfikować się z bohaterem, którego sytuacja wzbudza u niego pozytywne wrażenie, tworzące emocjonalną więź. Utożsamienie się z postaciami pozytywnymi jednocześnie uczy dziecko, iż na świecie istnieje zło, którego mogą doświadczyć w realnym życiu. Zatem następuje osvajanie ucznia ze złem, a co się z tym wiąże – poznawanie podstawowych reguł, jakie rządzą światem.

Za pomocą baśni można uzyskać u podopiecznych różnorakie efekty rozwojowe, w zależności od tego, co chcemy osiągnąć. Już w przedmowie do *Baśni* bracia Grimm stwierdzili, iż

Encyklopedia szkolna. Literatura i nauka o języku, pod red. A.Z. Makowieckiego, Warszawa 1995, s. 16.

D. Żebrowska, *Poznawcze i wychowawcze wartości baśni Hansa Christiana Andersena*, „Studia Gdańskie. Wizja i Rzeczywistość”, t. 5, 2008, s. 146.

E. Zawadzka, A. Rawa-Kochanowska, *Magiczny świat baśni i bajek. Metafory i symbole w procesie wspomagania dziecka w rozwoju*, Warszawa 2015, s. 37.

naszym zbiorem nie chcieliśmy jedynie wyświadczyć przysług historii poezji i mitologii. Naszym zamiarem było równocześnie, by sama poezja, która w nich żyje, mogła działać i radować tych, którzy potrafią się nią cieszyć, a zatem, aby służyła też jako książka wychowawcza. Od takiej książki nie wymagamy czystości, jaką zyskać można przez lekkie usuwanie wszystkiego, co odnosi się do określonych stanów i relacji, które nadarzają się co dzień i których żadną miarą nie da się zatuszować [...] My poszukujemy czystości w prawdzie opowiadania, które nie kryje w sobie żadnej nieprawości⁹.

Zatem jedną z funkcji baśni jest jej wychowawcze oddziaływanie na czytelnika lub słuchacza. Poprzez ukazywanie zarówno dobrych, jak i złych postaci odbiorca uczy się zależności, jakie panują w świecie. Wychowawcze właściwości baśni przejawiają się tym, że przy odpowiednim doborze tekstów możemy kształtować u uczniów pożądane postawy, uczyć ich, iż życie składa się zarówno z dobrych, jak i złych chwil. Szczęście i radość przeplatają się z cierpieniem i nieszczęściem, co stanowi jedno z prawideł od dawien dawna rządzących światem. Kraina baśni doskonale je uchwyciła, nie idealizuje przedstawionych sytuacji, pokazuje czarno-białą strukturę rzeczywistości. Nie jest to idealistyczna wizja, w której panuje powszechna radość i szczęście. Jawia się w niej postacie, wydarzenia, budzące strach, skłaniające czytelników do refleksji, która ma za zadanie wykształcić w nich właściwe postawy, ale równocześnie uświadomić, iż nasze życie jest narażone na obcowanie ze złem. Jedyną drogą, by przezwyciężyć panujące zło, jest praca nad sobą, kształtowanie charakteru i stawianie się lepszym. Dzięki baśniom można nauczyć podopiecznych, jakie są konsekwencje przyjęcia zarówno złej, jak i dobrej postawy. W baśniach, tak jak we *Wróżkach* Charles'a Perrault, nagrodą za dobre zachowanie staje się bogactwo, ale przenosząc sens utworu na realny świat, nagroda nie zawsze musi być materialna, mogą nią być podziękowania, docenienie w środowisku, stawianie za wzór dla innych. Zaś zło zawsze przegrywa i zostaje ukarane, co również można odnieść do rzeczywistości uczniów. Kształtowanie postaw dzięki baśniom ważne jest także w przypadku wystąpienia u ucznia lub w jego środowisku niepożądanych zachowań, np. znęcania się nad słabszymi. Świat przedstawiony w baśniach może bowiem stać się bodźcem do rozmowy, refleksji nad pojawiającymi się problemami. Warto wtedy zastosować takie teksty, dzięki którym uczniowie zrozumieją błędy swego zachowania i będą mogli odczuć, jak ich uczynki wpływają na innych oraz jakie skutki za sobą niosą dla otoczenia.

Baśń, tak jak ogólnie obcowanie z literaturą, rozwija osobowość odbiorcy. Kształtuje wrażliwość estetyczną poprzez otwarcie dziecka na wartości, które niesie ze sobą, tj. dobro, zło, sprawiedliwość, prawda, miłość, przyjaźń. Ponadto

baśnie pomagają dziecku w odkrywaniu własnej tożsamości i własnego powołania, wskazując zarazem, jakich potrzebuje ono doświadczeń, aby rozwinąć swój charakter. Tego rodzaju oddziaływania nie wykazuje żaden inny gatunek literacki. Baśnie dają do zrozumienia, że pomyślne, pełne satysfakcji życie dostępne jest każdemu, mimo życia-

⁹ *Baśnie braci Grimm*, Poznań 2009, s. 10.

wych przeciwności – lecz jedynie wówczas, gdy nie ucieka przed pełnymi niebezpieczeństwami życiowymi zmaganiem, bo tylko one pozwalają odkryć nasze prawdziwe *ja*. Opowieści te przekazują dziecku obietnicę, że jeśli zdobędzie się na odwagę, aby tego rodzaju poszukiwania – pełne trwóg i prób – podjąć, wesprą je dobre moce i odniesie zwycięstwo. Przynoszą one również przestrożę, że kto jest zbyt lękliwy czy małego serca, by dla odnalezienia siebie narazić się na niebezpieczeństwo, ten będzie wiódł egzystencję jałową – o ile nie spotka go jeszcze gorszy los¹⁰.

Czytanie czy słuchanie baśni sprzyja także rozwojowi umysłowemu ucznia. Wpływa na intelekt dzięki dawaniu możliwości poszerzania swojej wiedzy o świecie, a także rozwija procesy porównywania, analizy i syntezy, rozpoznawania ciągów przyczynowo-skutkowych, jak również ćwiczy pamięć. Baśnie wzbogacają słownictwo czytelnika, styl jego wypowiedzi oraz stronę gramatyczną. Ponadto kształtują wyobraźnię i twórczą postawę dziecka poprzez uruchamianie możliwości kreatywnych i interpretacyjnych, np. poprzez zajęcia plastyczne i teatralne. Dziecko poprzez przeżywanie losów wybranego bohatera, identyfikowanie się z nim rozwija zdolności empatii i swoje życie emocjonalne. Przedstawione w baśniach zależności między postaciami uczą zrozumienia innych ludzi oraz interakcji, jakie między nimi zachodzą¹¹. Ponadto niezwykłość świata przedstawionego rozwija wyobraźnię i fantazję dziecka. Baśń może być różnorodnie wykorzystywana w procesie dydaktycznym na różnych etapach edukacji. Może stanowić przyczynek do rozważań na wiele tematów. Na podstawie przeczytanej baśni uczniowie mogą stworzyć prace plastyczne, ale również, by wykorzystać twórcze zdolności podopiecznych, nauczyciel powinien skłonić uczniów do pisania tekstów własnych inspirowanych lekturą lub też np. tworzenia dalszych losów bohaterów. Tego typu zadania rozwijają wyobraźnię, lecz przy okazji wymagają od ucznia znajomości konwencji baśniowej, pojawiających się w niej postaci, motywów oraz cech charakterystycznych dla tego gatunku literackiego. Ponadto teksty baśni stanowią szerokie pole do ich interpretacji, które nauczyciel może wykorzystać poprzez tworzenie przedstawień teatralnych. Baśń może być różnorodnie ukazana w zależności od wieku oraz możliwości uczniów; może być wierna z oryginałem, jak i zmodyfikowana poprzez przeniesienie we współczesne czasy czy też przedstawiona w formie komedii czy musicalu. Dla dzieci i młodzieży obcowanie z teatrem stanowi pole do rozwijania umiejętności aktorskich, ćwiczy pamięć, poprawia zdolności recytatorskie. Ponadto stanowi dla uczniów zabawę, dzięki której przenoszą się w magiczny świat, odzwierciedlając tym samym dziecięce marzenia. Wspólna praca nad przedstawieniem wzmacnia też grupę, integruje ją. Przy inscenizacji angażowane są zdolności plastyczne i estetyczne dziecka poprzez wspólne przygotowywanie scenografii oraz zdolności muzyczne, rytmiczne, jeśli w scenariuszu

B. Bettelheim, *Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni*, Warszawa 2010, s. 50.
W. Rutka, *Wartość baśni w pracy z dziećmi przedszkolnymi*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce. Kwartalnik dla Nauczycieli” 2012, nr 2, s. 32.

pojawiają się piosenki lub inscenizacja baśni ma charakter musicalu. Poza tym możliwość zaprezentowania sztuki teatralnej przed rówieśnikami, rodzicami i nauczycielami uczy podopiecznych radzenia sobie z treścią oraz ośmiela przed publicznymi wstąpieniami, a także zwiększa poczucie własnej wartości.

Baśnie można również wykorzystać do celów terapeutycznych. Odgrywają one zasadniczą rolę w kreowaniu pozytywnego wyobrażenia o sobie samym i własnej sytuacji. Ponadto pomagają zrozumieć własne trudności, pokonywać lęki, strach i słabości, dostarczają dobrych wzorców postępowania, pokazują, co jest dobre, a co złe oraz pobudzają wyobraźnię. Struktura baśni oparta jest na mechanizmach psychologicznych, dzięki którym dziecko może zrozumieć niejasne dla siebie wydarzenia, zachowania. Zatem otrzymuje propozycję sposobów radzenia sobie w sytuacjach trudnych. B. Bettelheim stwierdził, iż „baśń pełni funkcję terapeutyczną, ponieważ pacjent, rozmyślając nad tym, co baśń zdaje się dawać do zrozumienia w odniesieniu do jego wewnętrznych konfliktów w konkretnym momencie życia, odkrywa własne rozwiązanie sytuacji”¹². W pracy pedagogicznej należy przede wszystkim skupić się na doborze odpowiedniego tekstu baśni, który odpowiadałby na zapotrzebowanie ucznia lub uczniów. Dzieci będące w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym mają bogato rozwiniętą wyobraźnię, zatem można wykorzystać baśnie w stymulowaniu pozytywnych wartości, takich jak radość, sympatia, duma. Większym efektem działań terapeutycznych sprzyja odpowiedni wybór utworu, którego bohater będzie podziwiany przez ucznia. Historie prezentowane w baśniach odpowiadają na istotne pytania natury egzystencjalnej, które dziecko zaczyna dostrzegać pod wpływem usłyszanych opowieści. Magiczny świat porządkuje relacje z rzeczywistością w zupełnie inny sposób, gdyż podkreśla, iż wszystko jest możliwe. Daje nadzieję szczególnie tym, którzy na co dzień nie potrafią się odnaleźć w realnym życiu¹³. Istotą terapii poprzez baśnie jest korygowanie nieprawidłowości rozwojowych oraz kształtowanie pozytywnych zmian w psychice. Dzięki baśni

dziecko przeżywające lęki i frustracje związane z konkretną sytuacją wyobraża sobie te okoliczności w powiązaniu z przyjemnymi emocjami. Mogą one wiązać się z ciekawymi przygodami, jakie w danym miejscu (okolicznościach) przeżywa ulubiony bohater. Lęk ustępuje wówczas miejsca ciekawości, podekscytowaniu, zabawie. Dziecko, podążając w wyobraźni śladami bohatera, może zmienić sposób myślenia o dotychczas lękotwórczym środowisku czy sytuacji¹⁴.

Baśnie pomagają dzieciom oswoić negatywne emocje, własne obawy oraz skomplikowane przeżycia. Trudne doświadczenia przedstawione w baśniowym

B. Bettelheim, *Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni*, Warszawa 2010, s. 52.

R. Piławska, *Magiczne odbicia rzeczywistości, czyli o znaczeniu baśni w edukacji dziecka*, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna” 2017, t. 5, nr 2/1 (10/1), s. 80.

¹⁴ E. Zawadzka, A. Rawa-Kochanowska, *Magiczny świat baśni i bajek. Metafory i symbole w procesie wspomagania dziecka w rozwoju*, Warszawa 2015, s. 78.

krajobrazie ułatwiają dzieciom zrozumienie realnych konfliktów, nie naruszając ich poczucia bezpieczeństwa. Praca indywidualna z dzieckiem z wykorzystaniem baśni może poruszać takie problemy, jak: relacje ucznia z rodzicami, grupą rówieśniczą i rodzeństwem, lęki i zadania rozwojowe, adaptacja do zmian życiowych, tj. zmiana szkoły, miejsca zamieszkania czy rozwód rodziców.

Baśnie wywodzące się z kultury ludowej utrwaliły w sobie pewien etos, obraz stosunków między ludźmi. Tworzone na przestrzeni wieków, przekazywane ustnie z pokolenia na pokolenie niosą za sobą cały wachlarz ludowych mądrości. Świat baśni to świat, w którym rządzi sprawiedliwość, a każda nikczemność prędzej czy później zostanie ukarana. Wskazuje, iż człowiek powinien kierować się dwoma podstawowymi wartościami: dobrocią i miłością, gdyż tylko one są gwarancją szczęścia jednostki. Ponadto daje nadzieję, iż los może się w każdej chwili odwrócić, należy tylko podjąć walkę z przeciwnościami. Te uniwersalne prawdy są jednocześnie wbudowane w prostą fabułę, napisane nieskomplikowanym językiem, przez co ich odbiorcami mogą być osoby w każdym wieku. Baśń w swej prostocie daje szerokie pole do interpretacji. Motywy zaczerpnięte z baśni pojawiają się we współczesnej literaturze, ale także filmie i – aby zrozumieć te odniesienia – należy już od najmłodszych lat nauczyć dzieci obcowania z baśnią. Pierwsze ich spotkania z tym gatunkiem literackim następują we wczesnym dzieciństwie poprzez słuchanie czytanych przez rodziców zwykle przed snem. Potem na stałe goszczą w programie wychowania przedszkolnego, edukacji wczesnoszkolnej oraz na późniejszych etapach kształcenia. Baśnie stanowią doskonały materiał do pracy z uczniami na różnych poziomach edukacji, gdyż oddziałują wieloaspektowo na rozwój dziecka. W obcowaniu z nimi można dostrzec walory wychowawcze, dydaktyczne i terapeutyczne. Przede wszystkim uczą naturalnego porządku świata, czyli podziału na dobro i zło, a jednocześnie wzmacniają wiarę ucznia w dobro i sprawiedliwość. Dzięki baśniom dziecko zdobywa wiedzę o świecie, wzbogaca zasób słownictwa, rozwija wyobraźnię, uczy się empatii. Ponadto tego typu utwory mogą poprawić samopoczucie, przywrócić równowagę wewnętrzną, a także znaleźć sposób rozwiązania własnych kłopotów i zmartwień. Odpowiednio dobrana lektura wpływa również na psychikę dziecka, które może zmienić postrzeganie samego siebie, zaakceptować siebie takim, jakim jest, ze swoimi wadami i zaletami, wpłynąć na poprawę poczucia własnej wartości.

Bibliografia

- Baśnie braci Grimm*, Media Rodzina, Poznań 2009.
 Bettelheim B., *Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni*, WAB, Warszawa 2010.
Encyklopedia szkolna. Literatura i nauka o języku, pod red. A. Z. Makowieckiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995 (hasło: *baśń*).

- Pilawska R., *Magiczne odbicia rzeczywistości, czyli o znaczeniu baśni w edukacji dziecka*, „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna” 2017, t. 5, nr 2/1 (10/1).
- Rutka W., *Wartość baśni w pracy z dziećmi przedszkolnymi*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce. Kwartalnik dla Nauczycieli” 2012, nr 2.
- Słownik rodzajów i gatunków literackich*, pod red. G. Gazdy, Warszawa 2012 (hasło: *baśń*).
- Słownik terminów literackich*, pod red. J. Sławińskiego, Wydawnictwo Naukowe PWN, Wrocław – Warszawa – Kraków etc. 1988 (hasło: *baśń*).
- Wróblewska V., *Czas i przestrzeń w ludowych baśniach magicznych o zakazanym pokoju*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici” , Filologia Polska XLV, Toruń 1995.
- Zawadzka E., Rawa-Kochanowska A., *Magiczny świat baśni i bajek. Metafory i symbole w procesie wspomagania dziecka w rozwoju*, Difin, Warszawa 2015.
- Ziółkowska A., *Kilka słów o tym, dlaczego nie powinno się tłumaczyć „Baśni” Braci Grimm poprzez język trzeci*, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad Teorią, Praktyką i Dydaktyką Przekładu” 2016, nr 11.
- Żebrowska D., *Poznawcze i wychowawcze wartości baśni Hansa Christiana Andersena*, „Studia Gdańskie. Wizja i Rzeczywistość”, t. 5., 2008.

On the meaning and value of fairy tales in pedagogical work

Summary

It is from the fairy tale that our meeting with literature begins. Introducing children to the world of fairy tales, we want to tame them with the rules prevailing in real life, show what dangers can wait for them, but such a form of presenting problems allows for a gentler taming of, among others, with evil that they can experience. With the help of fairy tales you can get in the charges, various developmental effects, depending on what we want to achieve. Starting from the educational influence, by shaping the desired attitudes and showing the world of values of good, evil, justice, truth, love, friendship, up to building responsibility for your decisions. Therefore, the article is an attempt to analyze the benefits of applying fairy tales in pedagogical work.

Keywords: education, upbringing, values, integration, literature, art therapy, bibliotherapy, fairy tale.